

Sanja Miloloža
Rada Cikuša
Davor Šimić
doc. dr. sc. Bernardina Petrović

UDŽBENIK IZ HRVATSKOGA JEZIKA ZA **PETI RAZRED OSNOVNE ŠKOLE**

Udžbenik je namjenjen učenicima kojima je određen primjereni program osnovnog odgoja i obrazovanja.

1. izdanje

2019.

Nakladnik

ALFA d. d. Zagreb
Nova Ves 23a

Za nakladnika

Miro Petric

Direktorica nakladništva

mr. sc. Daniela Novoselić

Urednik za Hrvatski jezik u predmetnoj nastavi

prof. dr. sc. Ante Bežen

Izvršna urednica za Hrvatski jezik u predmetnoj nastavi

Ivana Tolj

Prilagodba

Željka Butorac, prof. log.

Recenzija

doc. dr. sc. Tanja Kuštović

Vlatka Biščan, prof.

Ivana Mravinac Podnar, prof. log.

Polazne tekstove čita

dramska umjetnica Jasna Bilušić

Likovno i grafičko oblikovanje

Iva Miloloža

Ilustracija

Iva Miloloža

Fotografije

shutterstock.com

Digitalno izdanje

Alfa d. d.

Mozaik Education Ltd.

Tehnička priprema

Alfa d. d.

Tisak

Tiskara Zrinski d. o. o.

Proizvedeno u Republici Hrvatskoj, EU

Udžbenik je uvršten u Katalog odobrenih udžbenika rješenjem Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske:

KLASA: **602-09/19-03/00045**, URBROJ: **533-06-19-0002**, od **7. lipnja 2019. godine**.

CIP zapis dostupan je u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem.

OPSEG PAPIRNATOG IZDANJA	MASA PAPIRNATOG IZDANJA	KNJIŽNI FORMAT	CIJENA
156 str.	343 g	265 mm (v) x 210 mm (š)	120,00 kn

Digitalno izdanje dostupno je na digitalnoj platformi mozaLearn na internetskoj adresi **www.mozaweb.com/hr** pod identifikacijskim brojem **HR-ALFA-HRV5-0549**.

© Alfa

Ova knjiga, ni bilo koji njezin dio, ne smije se umnožavati ni na bilo koji način reproducirati bez nakladnikova pismenog dopuštenja.

Mozaik Education Ltd. zadržava intelektualno vlasništvo i sva autorska prava za komercijalne nazive mozaBook, mozaWeb i mozaLearn, digitalne proizvode, sadržaje i usluge proizvedene neovisno o nakladniku Alfa d. d.

5

Hrvatske

jezične

mite

Hrvatske jezične

mite

1. IZRAŽAVAMO SE I SPORAZUMIJEVAMO HRVATSKIM JEZIKOM

Jezične djelatnosti i izgled teksta	9
Raznolikost hrvatskoga jezika	13
Hrvatski jezik i dvojezičnost	17
Opisivanje	21
Pripovijedanje	25
Stvaralačko prepričavanje	29
Izvešće i sažetak	33
Slikovne upute i oznake	37
Elektroničko pismo	41
Zahvala, isprika, zahtjev, poziv	45
STRANICA PODSJETILICA 1	49

2. GRAMATIKA I JEZIČNA UPORABA

Promjenjive i nepromjenjive riječi	51
Glagoli – glavne riječi u rečenici	55
Glagoli i sadašnjost	59
Glagoli i prošlost	63
Glagoli i budućnost	67
GLAGOLSKA PODSJETILICA	71
Prilozi i glagoli	73
Veznici i čestice	77
Usklici	81
Prijedlozi i imenice	85
NEPROMJENJIVE RIJEČI – PODSJETILICA	89

Imenice i sklonidba	91
Nominativ	95
Akuzativ	99
Genitiv	103
Dativ i lokativ	107
Instrumental	111
Vokativ	115
PADEŽNA PODSJETILICA	119
UPORABA PADEŽA	120
Pridjevi i sklonidba	121
Stupnjevanje pridjeva	125
PRIDJEVNA PODSJETILICA	129
PREGLED – GRAMATIKA	130
STRANICA PODSJETILICA 2	132

3. PRAVOPIS

Veliko početno slovo	135
Pisanje ije/je, č/ć, dž/đ	139
Pravopisni znakovi	143
PREGLED – PRAVOPIS	148

POJMOVNIK HRVATSKIH JEZIČNIH NITI

Drage učenice i dragi učenici,

dobro došli u svijet **Hrvatskih jezičnih niti 5!**

Pred vama je tiskana inačica udžbenika za Hrvatski jezik. Nju prati digitalna inačica koju ćete naći na obrazovnoj platformi **mozaBook**.

naši likovi

KLARA

FILIP

i njihovi ljubimci

Sivko

Riki

Naši **likovi** i njihovi **ljubimci** proživljavat će različite zgode. Hrvatski ćemo jezik proučavati i rabiti u skladu s pravopisnim i gramatičkim pravilima. U tome će nam pomagati:

pomagači

Josip

Ivana

Malik Tintilinić

Maks

Na idućoj stranici nalazi se tumač znakova. Pogledaj ih!

Hrvatski pjesnik Drago Ivanišević rekao je:

Hrvatska je riječ koju naučih od majke
i ono u riječi mnogo dublje od riječi
i ono dublje s Hrvatskom me veže.

Autori

TUMAČ ZNAKOVA

UVOD POGLAVLJA

- ishod učenja
- motivacijski govor uz polazni tekst
- poznato znanje
- proširivanje rječnika

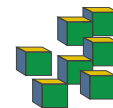
RAZRADA POGLAVLJA

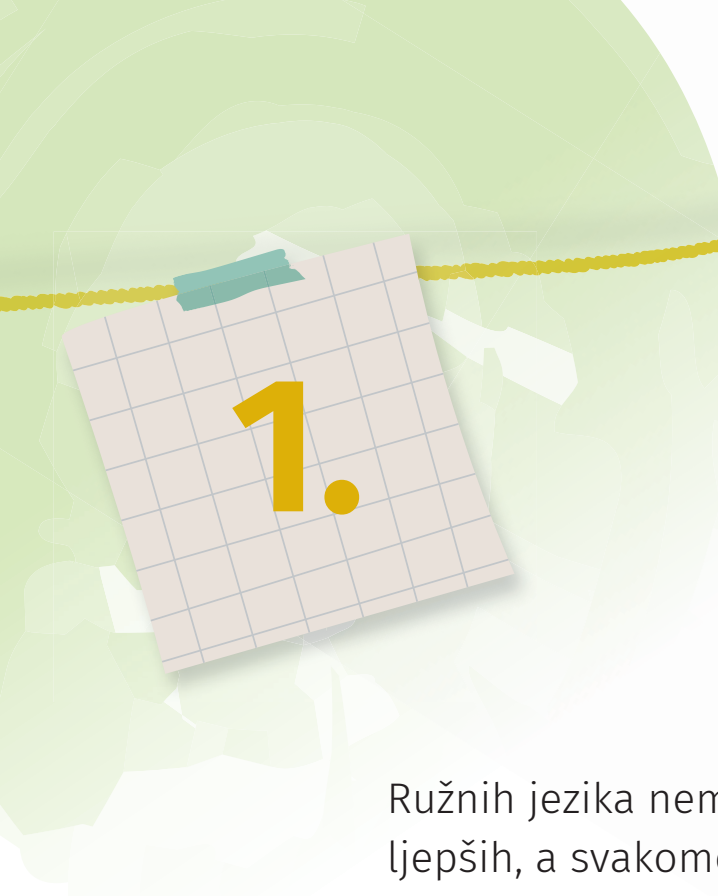
- učenje novoga dio po dio
- poticaj na jezično djelovanje
Slušaj! Govori! Čitaj! Piši!

ZAVRŠETAK POGLAVLJA

- utvrđivanje znanja
- vježba i primjena znanja
- međupredmetni projekt
- produbljivanje znanja
- poveznica s čitankom

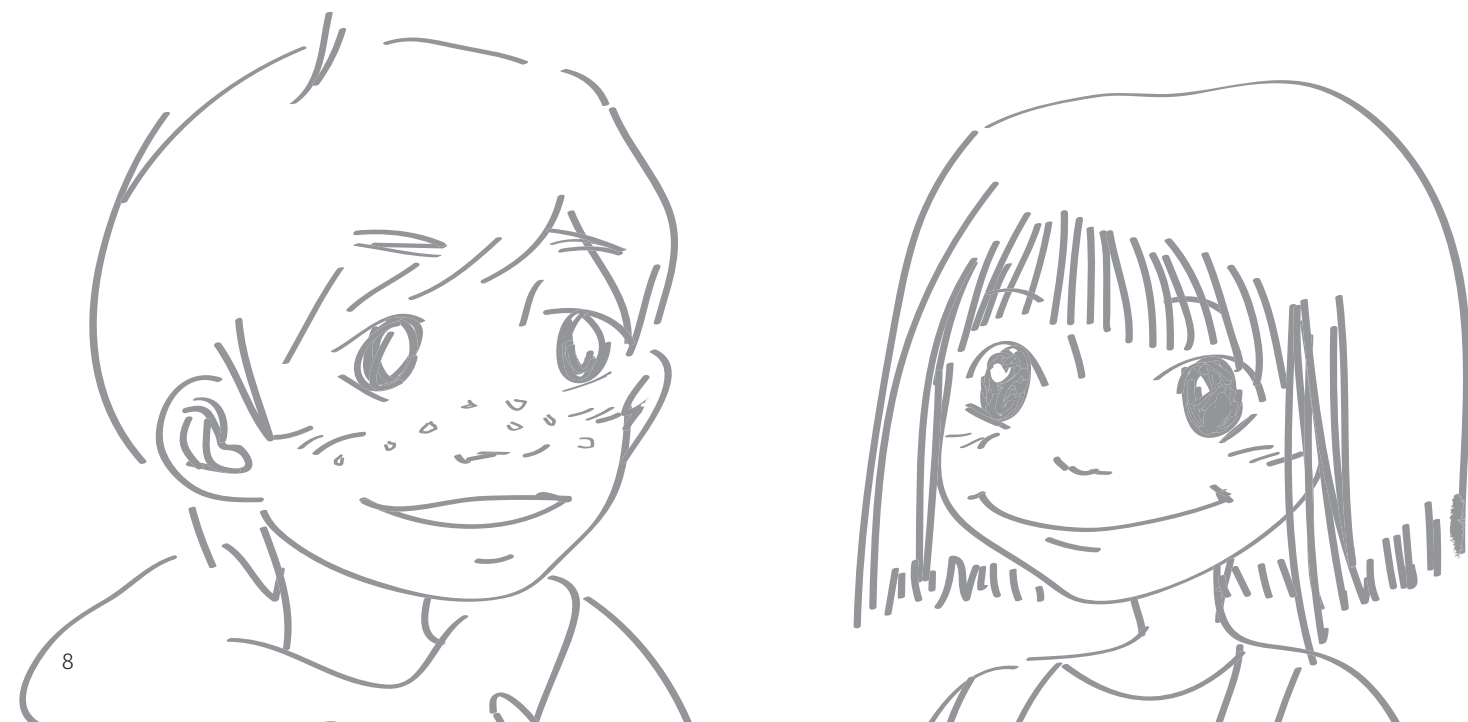

IZRAŽAVAMO SE I SPORAZUMIJEVAMO HRVATSKIM JEZIKOM

Ružnih jezika nema, ali među lijepima ima
lijepših, a svakome je čovjeku najljepši onaj
na kojemu je čuo prva tepanja i vječernje
uspavanke, na kojemu je počeo sricati prve
riječi; jezik je to njegove mladosti, jezik
najljepših uspomena. Zar i može biti koji ljepši
od onoga što smo ga slušali s majčinih usta?

Stjepan Babić

Filip i Klara istražuju hrvatsku baštinu

Filip i Klara najbolji su prijatelji.
 Završili su 4. razred.
 Tijekom ljeta nastavili su učiti.
 Na poticaj svoje omiljene učiteljice
 odlučili su provesti **terensko istraživanje** Tragom **UNESCO-a**
 u Hrvatskoj.
 Putujući Hrvatskom, dobro su slušali, gledali, razmišljali.
 Razgovarali su s **lokalnim** stanovništvom.
 Čitali su sve dostupne **izvore znanja**.
 Planirali su daljnje korake i bilježili dojmove s terena.
 Filip je snimio i nekoliko kratkih filmova.
 U njima se našao njegov mačak Sivko.
 Vrativši se u Zagreb, **obradili** su prikupljene podatke.
 Napravili su kratke tekstove te odabrali najbolje fotografije.
Animirali su svoje kretanje zemljovidom RH.
 Pripremili su zanimljiv **slikokaz**.
 Nemoguće je u 15 minuta predstaviti sve
 što je UNESCO **zaštito** u Hrvatskoj kao **svjetsku baštinu**.
 Mnogo su pojedini morali skratiti ili čak izbaciti.
 Doista su se trudili.
 Obećali su učiteljici predstaviti projekt na **Otvorenim**
danima škole.

JEZIČNE DJELATNOSTI I IZGLED TEKSTA

◆ **Ishod OŠ HJ A.5.1. i OŠ HJ A.5.3.**

■ **Razgovor**

Znaš li slušati svoje sugovornike? Kako se osjećaš kad te netko prekida u govorenju? Zašto? Voliš li razgovorne igre?

■ **Škrinjica riječi**

UNESCO – svjetska organizacija koja **štiti svjetsko** civilizacijsko nasljeđe u **svim** dijelovima svijeta
antika – kultura starih Grka i Rimljana

1.

Što su Klara i Filip radili kako bi doznali informacije za svoje ljetno istraživanje?

Putujući Hrvatskom, dobro su slušali, gledali, razmišljali. Razgovarali su s **lokalnim** stanovništvom.

Čitali su sve dostupne **izvore znanja**.

Planirali su daljnje korake i bilježili dojmove s terena.

JEZIK je sredstvo sporazumijevanja među ljudima, i to:

1. slušanjem
2. govorenjem
3. čitanjem
4. pisanjem.

Prati što sugovornik govori!
Gledaj ga u oči!
Ne upadaj mu u riječ!
Poštuj tuđe mišljenje!

2.

Kakav je govor pojedinca u njegovo slobodno vrijeme? Zašto je važno igrati se riječima?

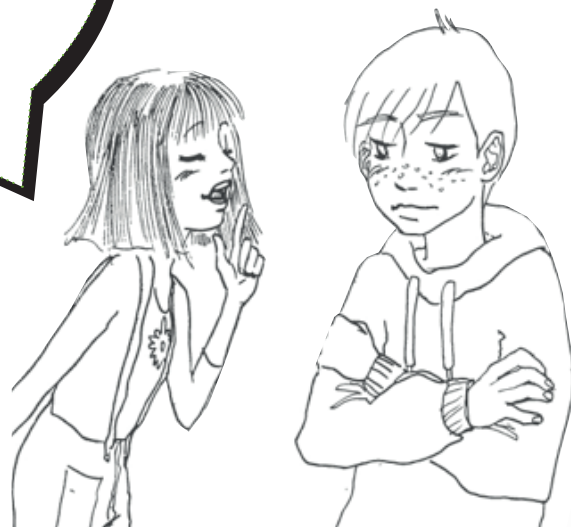
FÍČEK, SJEĆAŠ LI SE
KAD JE SIVKO UPAO U KADAR
DOK SI SNIMAO PRILOG
O PLITVIČKIM JEZERIMA?

HA, TADA SAM POMISLIO
KAKO BI BILO BOLJE
DA JE UPAO U JEZERO
NEGO U KADAR, PETLJAVAC
JEDAN!

HEJ, NE ŠALI SE S TIM!
JEDNOM JE VODIČICA GOVORILA UČENICIMA
DA PAZE KAKO HODAJU DRVENIM MOSTIĆIMA.
BILO JE MOKRO OD KIŠE.
I – ŠTO MISLIŠ?
GOSPOĐA SE SAMA POSKLIZNULA
I PALA U JEZERO!
TKO POD DRUGIM JEZERO SPOMINJE,
SAM U NJEGA PADA!

vic i anegdota

Igre su **važan** dio odrastanja i **učenja**.
Razgovorne igre, pričanje viceva i anegdota u slobodno vrijeme,
u krugu obitelji i prijatelja,
pomažu razvoju govornikova
jezičnoga izražavanja.

Spontani je govor prirodan,
oslobođen straha od
jezične pogreške.
Pripada razgovornomu
jeziku.

3.

Izgledaju li svi tekstovi jednako? Što je nevezani, a što vezani tekst?

NEVEZANI

NATUKNICE
TABLICE
SLIKOVNI PRILOZI

VEZANI

REČENICE
OD RUBNICE DO RUBNICE

čitalačka pismenost

Jezične poruke jedni drugima prenosimo **tekstom**.

Tekstovi mogu biti
vezani ili **nevezani**.

Ljudi su društvena bića i međusobno se **sporazumijevaju jezikom**.

Slušanje, govorenje, čitanje i pisanje jezične su djelatnosti.

Slušanjem i čitanjem **primamo** jezične poruke,

govorenjem i pisanjem ih **proizvodimo**.

Spontani razgovor teče prirodno i pripada razgovornomu jeziku.

Razgovorne igre, pričanje **viceva** i **anegdota** u slobodno vrijeme,

važne su za naš jezični razvoj.

A Organizirajte se u skupine. Povedite spontani razgovor o ljetnim praznicima. Napiši u bilježnicu **nekoliko natuknica** o pojedinostima koje su ti se svidjele tijekom razgovora s razrednim kolegama.

B U paru pričajte viceve.

Ne smijete nikoga vrijeđati niti se služiti prostim riječima.

Odaberite jedan vic koji smatrate **najduhovitijim**.

1.

Koja je razlika između sljedećih dvaju tekstova? Što je hrvatski standardni jezik?

Danas me drži takva fjaka da za obidom nisam moga držat perun u ruci. Sestra je cilo jutro grintala da ne može nać boršu. mjesni govor (Split)	Danas se osjećam tromo. Za ručkom sam jedva držao vilicu u ruci. Sestra je cijelo jutro jadikovala da ne može pronaći torbu. hrvatski standardni jezik
ZAVIČAJNI, PRIRODNI GOVOR	OPĆI, PRAVILNI, SLUŽBENI
usvaja se prirodno, bez napora	uči se u školi

Prvi je tekst **mjesni govor** iz Splita.
Drugi je tekst **prijevod** toga govora na **hrvatski standardni jezik**.
To učimo iz **pravopisa, gramatike i rječnika**.

Hrvatski jezik **službeni** je jezik Republike Hrvatske i 24. **službeni jezik** Europske unije.
Službeno je pismo **latinica (gajica)**.

Kojim se jezikom služimo u neslužbenim prigodama? Kakav je taj jezik?

RAZGOVORNI JEZIK	Čuo sam neke spike.	Lajkaš to?
STANDARDNI JEZIK	Čuo sam neke priče.	Sviđa li ti se to?

To je **razgovorni jezik**, a odlikuje ga npr. **učenički žargon** (profa, kulja, raska), anglizmi (bed, kul, super, in, aut, lajkaj) i poštapalice (e, znaš, čovječe, ono...)

U neslužbenim se prigodama služimo **razgovornim jezikom**.

U čemu se vidi raznolikost hrvatskoga jezika?

I Duje, i Vlaho, i Barbara, i Nikola, baš kao i Klara i Filip, govore **hrvatskim jezikom**. Govori se bitno razlikuju ovisno od mjesta do mjesta u kojima djeca žive.

U jednim se pita **Ča?**, u drugima **Kaj?**, u trećima **Što?**
Njihovi mjesni govori pripadaju **različitim narječjima**.

Hrvatski jezik **temelji se** na **štokavskome** narječju.
Dijalekt obuhvaća **mjesne govore** nekoga kraja ili pokrajine.
Govore se u zavičaju i nazivaju **zavičajnim govorima**.

Kako na svom zavičajnom govoru izgovaramo riječi sa skupinom ije/je?

STANDARDNI	mlijeko	snijeg	lijep
IKAVSKI	mliko	snig	lip
EKAVSKI	mleko	sneg	lep
JEKAVSKI	mlijeko	snijeg	lijep

Mjesni se govori razlikuju **prema izgovoru** skupine **ije/je**.

Hrvatski je jezik **službeni jezik** u Republici Hrvatskoj

i **24. službeni jezik** Europske unije.

Službeno je **pismo latinica** (gajica).

Hrvatski standardni jezik upotrebljava se u **službenoj komunikaciji**.

U svakodnevnoj komunikaciji s prijateljima, u krugu obitelji,

na ulici, na internetu (mreži) služimo se **razgovornim jezikom**.

Hrvatski jezik ima **tri narječja**: **čakavsko**, **kajkavsko** i **štokavsko**.

Narječja se dijele na dijalekte.

Zavičajni govori **razlikuju** se i prema **izgovoru ije/je/e/i** u pojedinim riječima.

Tako razlikujemo **jekavske**, **ekavske** i **ikavske** govore.

A Dujine riječi iz polaznoga teksta **napiši svojim** zavičajnim govorom.

B Navedene riječi **izgovori** na **svojemu** zavičajnom govoru:

jastuk, prozor, trg, prkos, djevojka.

Sroči rečenice s tim riječima i napiši ih u bilježnicu na svom zavičajnom govoru.

C Napiši na standardnome hrvatskom jeziku ove izraze:

ćuprija, kruv, hiža, mobač, štrebati, čakula, plac, grincajg.

Plesat ćemo čardaš

Veliki odmor.

Zvuk mobitela prekine Klaru i novu učenicu Ilonu.

– Oprosti, moram... – tiho reče Ilona.

Klara kimne.

– Helló, anyu! Miért hívsz?...

Jaj, de kár, hogy nem mehetünk délután vásárolni.

Ha te nem tudsz haza vinni az edzésről, jöjjön el értem apu.

Semmi baj. Szia.

– I, gdje smo stale? – Ilona se obrati Klari koja ju je u čudu gledala.

– Koji je to jezik? Mađarski? Govoriš mađarski?

– Da, ja sam rođena i živjela sam s roditeljima u Baranji, a djed i baka rođeni su u Budimpešti.

Mama me nazvala da mi kaže da ne možemo u kupovinu, a tata će me odvesti s treninga kući.

– S roditeljima razgovaraš mađarskim? – zanimalo je Klaru.

– Svi kod kuće razgovaramo na mađarskom jeziku.

Klara je doznala da Ilona svake subote ide u mađarsku školu.

Tamo uči mađarski jezik i književnost, povijest i kulturu, a pleše i u mađarskom kulturnom centru.

– Moraš jednom otići sa mnom.

Upoznat ćeš moje prijatelje, a možeš i naučiti čardaš.

– Jako volim ples, dogovoreno! – odvrati Klara.

– Povest ćemo i Filipa, može?

Baš me zanima kako bi on plesao čardaš!

HRVATSKI JEZIK I DVOJEZIČNOST

◆ Ishod OŠ HJ A.5.2. i OŠ HJ A.5.6.

■ Razgovor

Znaš li koje su tvoje prve izgovorene riječi? Kojim si ih jezikom izgovorio/izgovorila? Učiš li koji strani jezik?

■ Škrinjica riječi

čardaš – mađarski narodni ples

1.

Kojim jezikom razgovara Ilona? Od koga je naučila taj jezik?

Helló, anyu! Miért hívsz? Jaj, de kár, hogy nem mehetünk délután vásárolni. Ha te nem tudsz haza vinni az edzésről, jöjjön el értem apu. Semmi baj. Szia.

– Ilona je prve riječi izgovorila na **mađarskom** jeziku. Taj je jezik učila od svojih roditelja u sredini u kojoj je odrastala.

Materinski je jezik onaj kojim dijete prvo progovori.

2.

Govori li Ilona samo mađarski jezik?

– **I, gdje smo stale?** – Ilona se obrati Klari koja ju je u čudu gledala.

Iloni je **prvi, materinski** jezik mađarski. Ona živi u Republici Hrvatskoj pa govori i hrvatski jezik.

Hrvatski je Iloni **drugi jezik**.

U RH žive osobe **različitih nacionalnosti** kojima Hrvatska **nije** matična zemlja. One govore dva jezika pa ih se naziva **dvojezičnim govornicima**.

Pripadnike **drugih naroda** koji žive u Republici Hrvatskoj zovemo **nacionalnim manjinama**. Oni govore svojim jezicima koje zovemo **manjinskim jezicima**.

Kako iskazujemo ljubav prema svojem jeziku?

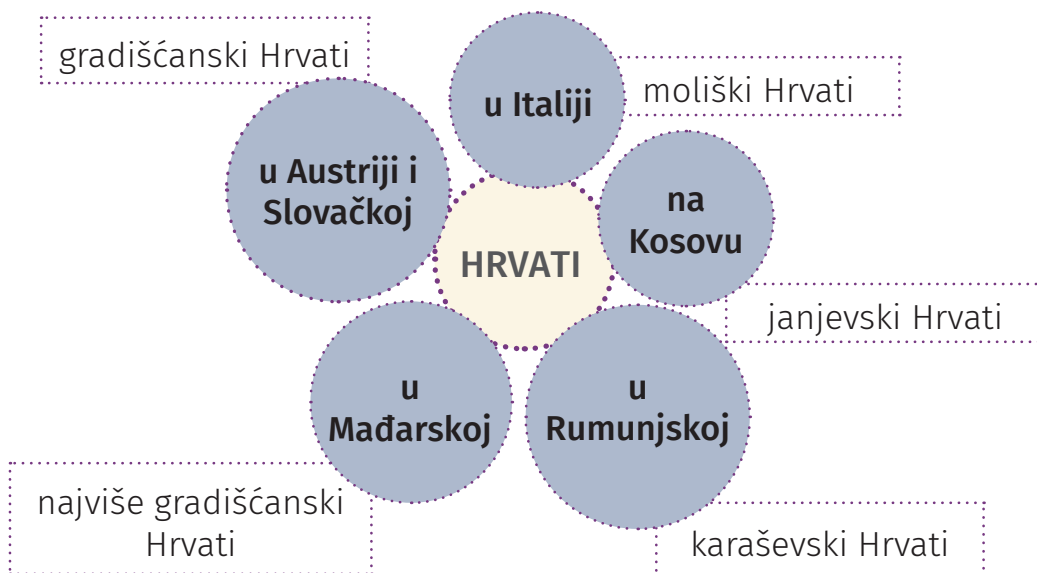
Najvažnije je obilježje jednoga naroda **njegov jezik**.

Svi ljudi imaju **pravo** na uporabu **svojega jezika**.

Tuđi jezik poštujmo, ali svojim se ponosimo i volimo ga.

Gdje je hrvatski jezik manjinski jezik?

Hrvatski iseljenici žive u europskim državama i u prekomorskim zemljama.

Hrvati –
pripadnici
nacionalnih
manjina

Razlikuje li se hrvatski jezik Hrvata pripadnika nacionalnih manjina od hrvatskoga jezika koji učimo u školi u Republici Hrvatskoj?

Hrvati su zadržali hrvatski jezik kojim se govorilo u **vrijeme iseljavanja**.

U inozemstvu djeluju aktivne zajednice hrvatskih iseljenika.

One čuvaju hrvatski jezik svojih predaka.

Održavaju stare **hrvatske običaje** i kulturnu tradiciju.

Jezik hrvatskih manjina u inozemstvu često se znatno razlikuje od hrvatskoga jezika kakvim se danas govori u Republici Hrvatskoj.

Materinski jezik jest prvi jezik kojim dijete progovori.

Dvojezični govornici govore **dvama** jezicima.

Prvi im je materinski jezik, a drugi obično jezik zemlje u kojoj žive.

Nacionalne manjine žive u državama koje **nisu** njihove matične države.

Oni se služe svojim jezicima.

Hrvati kao **nacionalne manjine** žive izvan Republike Hrvatske.

Njima je hrvatski materinjski jezik.

Šantiji su jako zdravi. Oni su sa svojim obiljem proteina superhrana, a nas opskrbljuju s dragocjenim vitalnim supstancijama. Ali šantiji su i masni.

A U tekstu iznad **podcrtaj** riječi koje su ti **nepoznate**.